

Het gevangenis restaurant ZEN COOL in Beijing

China

Eerst recht of eerst politiek?

Draagt de internationale gemeenschap bij aan de vorming van een Chinese rechtsstaat? Ludieke proefprocessen en kritischer media zijn er al, bleek op een congres van het Centre of International Legal Coöperation (CILC), eind vorige maand in Leiden.

.....
Tatiana Scheltema
 journalist

 Mensenrechten in China zijn al lang *big business*. De samenwerkingsverbanden op het gebied van recht met internationale organisaties zijn talrijk. Met name de lijst van organisaties die zich om mensenrechten in China bekommeren is indrukwekkend. Of zij resultaat boeken is lastig te zeggen, stelde Job van den Berg, Eerste Secretaris van de Nederlandse Ambassade in Beijing, in zijn presentatie. Coördinatie van de projecten door buitenlandse organisaties is er niet, en overleg met de minister

van Justitie wordt niet gevoerd. Deze internationale bedrijvigheid hoopt bij te dragen aan China's rechtshervormingen die in 1978 begonnen. Benjamin Van Rooij, jurist, sinoloog en universitair docent in Leiden, schetste de rechtshervormingen van de afgelopen dertig jaar. De meeste daarvan dienden aanvankelijk geen ander doel dan het consolideren van de machtspositie van de Communistische Partij China (CPC) en het faciliteren van economische groei, door een gunstig handelsklimaat te scheppen voor buitenlandse investeerders.

Eerst zien

Met de rechtshervormingen bracht de overheid de professionalisering van de juridische sector op gang. Honderden juridische faculteiten openen hun deuren en het aantal rechters en advocaten is in twintig jaar vertienvoudigd. Er kwam nieuwe wetgeving op gebieden als eigendomsrecht, belastingrecht en bestuursrecht. De wetgevers putten gretig uit buitenlandse bronnen. Ook het Nederlands Burgerlijk Wetboek slaat men erop na, zo vaak zelfs dat in samenwerking met het CILC de Boeken 3, 5, 6 en 7 in het Chinees worden vertaald.

Toch blijven er structurele problemen. Recht is door machthebbers in China altijd gebruikt als instrument om beleid uit te voeren en genoot lange tijd een twijfelachtige reputatie. Rechters en advocaten zijn afhankelijk van lokale autoriteiten. De rechter wordt betaald door de overheid wier beslissing hij wellicht moet beoordelen, en de advocaat moet jaarlijks bij diezelfde bestuurder een nieuwe licentie halen. De burger beschouwde het recht niet als een voorziening tegen de willekeur van corrupte bestuurders, laat staan

als instrument om zijn recht te halen.

Voor de Chinese burger geldt dus: eerst zien, dan geloven. Het vertrouwen in juridische processen is gering. Nog geen twee procent van alle civielrechtelijke conflicten wordt in de rechtszaal beslecht. Maar ook in milieurechtelijke zaken en strafzaken is de positie van de rechtzoekende vrij wankel. Vaker zoekt hij zijn heil in het verzamelen van handtekeningen voor een petitie: jaarlijks zijn dat er 10 tot 14 miljoen.

Pandora

Toch werpen de hervormingen en internationale samenwerkingsverbanden met universiteiten over de hele wereld hun vruchten af. Goed opgeleide rechtsgeleerden vormen een steeds steviger netwerk en spannen ludieke proefprocessen aan tegen de overheid, en zoeken daarmee de grenzen van het bestuursrecht op. En de media spelen een steeds kritischer rol. Lokale misstanden worden op nationaal niveau besproken, weliswaar binnen de grenzen van de bestaande censuur. Daarbij geldt: alleen schrijven over misstanden op het eigen niveau of lager is geoorloofd, tenzij iets al in het nieuws is en wordt behandeld.

Voor een goed functionerend rechtssysteem lijken verdere politieke hervormingen nodig. De bereidheid daartoe ontbreekt vooralsnog. De vraag is of de machthebbers, door het versterken van juridische instituties, toch niet hun doos van Pandora op een kiertje hebben gezet.